

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor responde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Despre Socrate si referintiele lui cu scól'a.

Inca in 1860 promisesemu la pag. 216 a „Amic. Scólei“ a vorbi despre viéti'a barbatilor greci, meritati pentru lucrarile lor insemnate pe campulu pedagogicu.

Deci incepemu cu Socrate, cu acestu mare barbatu alu vechimei, pe care multi lu-numescu inca si pana astadi de celu mai intieptu intre muritori. Dureri in sa ca despre viéti'a lui a ramas istoriei date fórté pucine. Totusi cele sciute le vom atinge in urmatórele.

De parinti ai lui Socrate se numesce sculptorulu Sofroniscu si mósi'a Fenarete; elu se nascu la anulu 469 a. Cr. in Atena. Socrate la inceputu se deprindea cu maestri'a tata-so facéndu in aceeași inaintari frumóse, folosi in sa atunci si tóta ocasiunea de a veni in relatiune personala cu barbati culti si eruditi spre a se cultivá si insusi. Unu productu bunu alu manilor sale, cele trei gratii, se aflá de demnu a se asiedia in Partenonu, si caracteristicu pentru gustulu si simtiulu seu moralu este, ca elu p'aceste nu le infaçisá góle, ci — abatutu dela tóte altele — in vestménte usiorele. Ne fiindu donatu dela natura cu frumsetia trupésca, pe care grecii puneau atata pretiu, sciù elu totusi a-si amerui respectu si incredere prin cunoscintie, infrenare de sinesi, folosu publicu, iubire de patria si tóte virtutiele unui cetatianu. Seracu, in sa fara multe trebuintie, suferi elu cu indiferentia inversiunarii soçiei sale Xantippa, si se lapadá de tóta activitatea politica spre a se puté cu totulu devotá cu cea mai nobila desinteresare culturei omenesci. [Socrate insusi n'a lasatu in urma-i nimica scrisu; ceea ce scimu despre elu si modulu invetiarii lui, datorámu renumitiloru sei scolari Platone si Xenofonte, dintre cari celu din urma l'a

descriu mai bine. Desinteresarea sa, zelulu seu pentru dreptate, modulu instruarii si cuprinsulu acesteia, i facura incuréndu inimici multi, mai vertosu intre partid'a democrata si intre sofisti, carii infine l'a si répusu in etatea caruntetieloru sale. Sofistii trebuia se-lu invidie nu numai pentru desinteresarea si viéti'a sa virtuósa, curata, dara si pentru cuprinsulu invetiaturei lui. Aceia dubitau despre posibilitatea adevéruului pentru omu; si credeau ca tóta cunóscerea e subiectiva, prin urmare ea la totu omulu e alt'a. De unde urmá ca binele si reulu, adevérua si virtutea érau lucrari dubióse. Acusatu prin Meletos, Anitos si Licon pentru lapadarea de Zei si pentru seducerea si amagirea junimei, Socrate fu osénditu la mórté prin veninu. Desi in prinsóre i se dete ocasiune a fugi si a scapá, elu remase totusi supusu diregatorieloru si goli pocalulu de otrava c'o línise sufletésca si o statornicia, ce se póte esplicá din credinti'a lui tare intru nemurire. Cañti'a despre uciderea lui nu lipsi multu. Toti cei buni, éra mai vertosu scolarii lui cei numerosi, carii cu tóta diversitatea de caractere se uniau intru iubirea invetiatoriuluiu loru, sentira adénca durere pentru perderea lui Socrate si amintirea acestuia remase multu timpu sánta; insusi Oracululu Delficu lu-declarase de celu mai intieptu intre muritori, desí modestulu filosofu dicea de multe ori, ca elu numai aceea scia, cum-ca nu scia nimic'a.

Filosofi'a si invetiatur'a lui Socrate se deosebia mai d'aprópe de altele prin natur'a ei generale. Preçându mai nainte totu omulu se educá asiá, cá se corespunde timpului seu, cetatii sale. statului seu si la tóte cerintiele acestora, Socrate voia o cultura generala a omului nemarginita de prejudetiele stariloru ori intocmitur'a statului. Intocma arató, ca omulu se nu implinésca virtutea cu privire numai la folósele dinafara, ci s'o iubésca pentru ea insasi si pentru fericirea

interna. Daca se dicea: ca Socrate a coboritu filosofii'a din ceriu pre pamentu, cu asemenea dreptu se pôte afirmá, ca elu a inaltiat-o pana la ceriu, caci o smulse din marginitur'a referintieloru pamentesci si o facu a fi chiamarea generala a omului.

Originea lui Socrate dintr'unu sculptoru si o mósia se oglindéza minunatu in viéti'a si invetiaturile lui. Dela tata-so mosteni nasuinti'a dupa chiaritate si invederare plastica, si precum sculptorulu scobesce din marmor'a cruda bucata de bucata, pana-ce ese statu'a, asiá nu se odinia nici Socrate in instruare si invetiare mai nainte de ce retacirile si prejudetiele nu erau doborite unulu dupa altulu si de ce ide'a nu erá chiarificata si invederata. Metodulu seu de invetiare lu-numiá elu insusi o nascere si se respicá despre elu in urmatoriulu chipu: Mositul meu in aceea se deosibesce de alu mamei mele, ca elu ajuta a nasce barbatiloru, éra nu muieriloru si ca elu grigesce pentru nascerea sufleteloru éra nu a trupuriloru. Lucrulu de capetenia alu maiestriei nóstra este, ca se cercetamu prin acést'a, ca voiesce sufletulu copilulu a nasce unu ce diformu si falsu, ori unu ce bine formatu si adevratu. Eu asemenu cu mósiele si in aceea, ca insumi nu nascu nimic'a din intieptiune, precum pana acum mi-a si imputatu multi cu totu dreptulu, ca eu intreb, adevratu, pe alii, in sa insumi nu respundu nimic'a, deórece nu sciu a raspunde nimic'a intieptu. Caus'a acesteia este, ca pe mine me silesce unu Dumnedieu a dá ajutoriu la nascere, éra cá eu se producu ceva dela mine, acést-a nu-mi este iertatu. Asia-dara eu insumi nu-su nici-cum intieptu, si n'am d'a me arató cu nici unu productu alu spiritulu meu. Toti in sa, caroru zeitatea le-a iertatu conversarea si petrecerea cu mine, la inceputu s'arata nedocili in gradu inaltu, in sa daca conversezu cu ei nentreruptu, facu pasuri necrediute, dupa cum li se pare lor si altor'a. Si atal'a e siguru, ca ei n'au invetiatu nici odata ceva dela mine, ci din ei insusi au desfasiuratu si pastratu multe lucruri frumóse. Dumnedieu si eu stamu intr'ajutoriu la nascerea acestoru lucruri.

(Vá urmá.)

Cateva observari gramaticale si ortografice. *)

De candu scrierea cu litere strabune incepú a prinde radecini, se desvolteaza totu mai bine si gra-

*) Articululu acesta ni se impartasi c'o comitiva, unde între altele se cuprindu urmatórele síre, pe care nu le putem din destulu recomandá scriitoriloru nostri: „N'am atinsu pe nime, n'am vatematu pe nime, caci se pôte scrie si fara

matic'a limbei nóstre, precumu si ortografi'a ei. Din tempul acela esira la lumina mai multe gramatice. Tóte inse intru tóte nu se convoiescu, ce nici pôte fi altucumu, deórece intr'o limba vinu fórte multe innainte, ce numai incetu se potu aflá si desvoltá; ba suntu si vor remané anca destule, spre care atentiunea, gramatistilor numai in tempu mai tardiu se va atrage.

In foi diurnalistice n'are ce se asteptá o propunere sistematica din gramatica, cá aceea se invétia numai in scóla; ear mie aici nu 'mi este scopul a arató din gramatica lucruri necunoscutu, ci numai, — de dupa parerea mea, — a deslucii unele gresiali parte intru vorbire, parte intru scriere, cá remasitie anca din tempuri mai vechi, de care unii nici astadi nu se potu desbracá; eara altele mi se vedu a se introduce.

Fia 'mi dara iertatu mai nainte de tóte a aduce nainte unele din gramatica precumu le detiermurira unii gramatisti, si'sà'mi dau si eu parerea, cu atata mai vertosu cá desluciri de aceste se primescu bucuros in acestu organu scolasticu, unde cu adevratu le si este locul, si adeca:

In unele gramatice se pune genul substantivelor in limb'a rom. a fi barbatescu, femeiescu si neutru. Cestu din urma asia espresu nu mi se vede a fi corespundietoriu limbei nóstre: a) pentru cá substantivele, ce se dicu a fi de acestu gen, suatu in nrul sing. cu totul de gen masculinu, ear in nrul plur. cu totul de gen femininu; asiadara mai amesurata este numirea, candu dicemu, ca suntu de gen mestecat. A fi ele de gen comunu nu putem dice, pentru cá ele apriatu suntu de gen determinatu ad. numai unul si intr' unu nru, si in altul, precumu se vediu mai susu; b) cuventul: neuter, neutra, neutrum in limb'a lat. atata insemneaza catu nici unul, nici una dintre doi, doue, ori dintre mai multi mai multe; ear aici genul neutru atata ar insemná, catu substantivele respective sà nu fia nici de gen masc., nici de gen fem. ce inse nu se pôte dice; pentrucà ele in nrul sing. apriat suntu de gen masc. ear in nrul plur. de gen fem. precumu: lemnu, lemne, lucru lucruri, riu ríuri, puroiu puróie, nume (sing.) nume (plur.) asia compu-

vatemare, si eara se pôte raspunde fara vatemare. La ce sà ne disgustamu prin vatemari. Parerile sale pôte sà-si deie ori cine, cá pareri, si nici unul sà nu cugete despre sine, fia acela oricine, cá elu scie tóte. Deaca nu ne vom dá parerile in privinti'a literaturii si prin diurnale, prin ce le vomu impartesi? ca cárti de felulu acesta, dar' si de altul, la noi nu prea esu.“ R.

sele: prenume atata catu cognume, connume, pronume (feliu de cuventu de dupa gramatica).

Mi vine sá intrebu, cá ce castigamu, deaca primimu terminul neutru? ce nu corespunde aici, dóra numai ca s'a dicemu cá si in limb'a nóstra sa fia genu neutru ca in limb'a latina? — Si eara ce dauna ni se face, deaca primimu terminul mestecatu? ce corespunde limbei nóstre. Dóra in grati'a acelor substantive, carora in unele gramatice nu de multu in nrul plur. se dete o forma prea latinisata in: a si e acolo, unde pana acumu fu i diumetalitu. Inse ori si catu ne vom nesui a lungi cuvintele cu acelesi sunante intregi, limb'a nóstra, de órece are insusirea de a scurtá cuvintele, nu le prea rabda nici in poesía, cu atata mai pucinu in vorbire.

Totu de genu neutru puna unii gramatisti a fi unele adiective, ce se vinu sá fia in genu fem. pr. amara (sing.) amara (plur.) in locu de amare; dar despre adiective nu se póte dice cá ar puté fi nici de genu mestecatu, pentrucá ele au numai doue genuri, ad. masc. si fem. si numai aceste trei: gata, lesne, asemenea, ori asemenea suntu nedeclinabilc, de si unii apucara a formá si plur. dicandu asemenea, ba mersera si intru atata de si in sing. dicu asemenea, precumu schimosescu si pe bietul pronume nefin. nime, nimene, si 'lu dicu si nimini nimeni, nu scimu in nrul sing. ori plur., candu ar trebui sá se scia cá n'are nru plur. precumu n'are plur. nici in mai multe limbi.

In limb'a rom. substantivu comunu in i nu se afla altul, decatu scurtatul: di din diua, mai gresitu cu o dioa, precumu o in de aceste in totu locul ar fi mai bine a se stramutá cu u in de aceste: purcéua, vitiéua s. a. ce se dicu mai bine cu terminatiunea — la: purcéla, catiéla, surcéla, nuiéla, asia mai bine: adaugu, adausu, decatu adaogu adaosu.

Nu negu, cá in limb'a rom. n'ar fi genu neutru la unele numerale si pucine pronume, dar acele totudéuna se dicu in genul fem. si fiindu cá nu se subintielege atare substantivu, au intielesu neutru, d. e. unul dice una, altul alta, elu dice aceea, elu dice aceasta, ce dice? — ce fórte desu are intielesu neutru d. e. ce faci? ce scrii? dar nu deaca dicu: ce omu este acesta? ce carte este aceasta? ce ómeni, ce carti . . . ?

Genul substantivelor in limb'a rom. nu asia bine se póte cunósce de dupa insemnanti'a cá de dupa terminatiunea lor. Candu voiesce cineva a cunósce genul cutarui substantivu in nrul. sing., de locu trebuie

in mintea sa sá 'i scie formá si nrul. plur. cá sá véda si sá se convinga de remane acela a fi de genu masc. si in plur. ori devine a fi de genu mestecatu. Genul substantivelor si al adiectivelor se cearca candu si pana suntu nearticulate. Articulul apoi este usioru a se sci adaugá in capetu scriindu-se totu laolalta cu acele.

Cel ce a cercatu a instruí invetiacei nepregatiti in gramatica, si voiesce a ii invetiá sá cunósca genul substantivelor va fi sciindu cu cata greutate merge aceasta. Elu trebuie sá apuce mai multe midilóce. Va vorbi, cá acele substantive, ce insemneaza o fiintia barb. suntu de genu barb., ear care insemneaza o fiintia fem. suntu de genu fem. — Inse cu aceasta regula generala anca nu putemu reesi pe deplinu, si ne impedecamu mai vertosu intru cunóscrea genului mestecatu. Ce facemu dara? — atunci apucamu a aratá substantivele de dupa terminatiunea lor, de dupa care lamurimu mai bine genul; dara cate impedecari mai esperiamu si aici! pentru cá deaca d. e. ajungemu pana intr' acolo, de dicemu: cá cele mai multe substantive in e suntu de genu fem. si dupa mai multe exemple aratate face invetiatoriul sá aduca nainte si invetiacelul unele: acesta si nimeresce, dar fiindcá anca n'are deplinu conceptu despre firea substantivelor, si despre nrul. sing. si plur., elu pentru nrul. sing. cu terminatiunea e aduce nainte d. e. lemne, fete, crede, teme s. a. — Atunci invetiatoriul se totu zolesce, se lupta in sine cugetandu cumu ar face mai intielésa predarea sa. Dar totu anca nu póte reesi. Ce face dara? — Mai are unu midilocu, ce - de si se pune de unii gramatisti a fi ilusoriu, — am aflatu pentru romanii nascuti, ori carii pricepu bine limb'a rom. a fi acela celu mai inlesnitoriu, care este, deaca in mintea nóstra prepunemu substantivului numeralul: unu (in sing.) si doi (in plur.), si eara: o (una), doue, — unu, doue. Cele, care se potu dice cu unu, doi, suntu de genu barb. cele cu o (una) doue suntu de genu fem. cele cu unu, doue, suntu de genu mestecatu, pr. unu lupu, doi lupi; o icóna, doue icóne, o muiere doue muieri; unu lemnu, doue lemne s. a. Deaca pentru nrul. plur. am luá numeralul: trei, patru s. a. nu ne putemu ajutorá, cáci aceste n'au terminatiuni de dupa genuri fiindu de ambe genurile; dar putemu dice: unspre diece lupi, douespre diece muieri douedieci si unul de lupi, tredieci si unul de scaune (fiindcá in nrul. sing. dicemu unu scaunu), douedieci si doue de scaune; — ori in plur. am puté dice: multi lupi, multe muieri, multe scaune.

Totusi nainte de ce ar pasí invetiatoriul la acestu

midilocu, séu deodata cu acela, bine este să propuna terminatiunea substantivelor in acestu modu, ad.

I. Substantive de genu barbatescu sunt:

1. cele terminate in **u**, dar acestu in capetu este de mai multe feluri, ad.

u nerespunsu, ori mutu, urmandu dupa una ori doue consonante, si care (**u**) numai de unu tempu incoce se adauga. d. e. lup**u**, humbu**u**, om**u**, vitiel**u** si a. prea multe;

u intregu avendu nainte o consonanta muta, alta licuida in: — glu, clu, bru, dru, gru, cru, pru, tru, vru, pr. anglu, ciclu, buclu, cimbru, copilandru, tigr**u**, socru, aspru, lotru, favru s. a. pucine;

u diumetate respunsu facandu diftongu propriu cu sunant'a precesa, pr. leu**u**, fiu (altii fiii), bou**u**, fariseu**u**, sme**u**, s. a. pucine;

u eara nerespunsu in diftongu impropriu si trifotongu impropriu d. e. pastoriu**u**, invetiatoriu**u**, s. a. destule; pui**u** (de gaina), tei**u** (arboru), roi**u**, s. a. pucine in astfelu de trifotongu.

2. in **e**: frate, parinte, verme, sierpe s. a. pucine.

3. in **â**: tata, popa, poeta, geometra s. a. prea pucine, dar altii dicu: poetu, reu (dicu strainul: vladicu, in locu de vladica!

Obs. Serace **u**! cumu ai ajunsu tu astadi a amblá la unele cuvinte in capetu numai calea manzului, alergi in largul lumii in lugau fara a rincezá(?) celu pucinu, si totusi vreu unii gramatisti cá tu ai avé totu aceeași fire in cuventul d. e. lup**u**, pastoriu**u**, pui**u** cu acela in leu s. a. nu dicu in: socru, piastru s. a. unde nu te intrece alt'a sunanta intréga. — Dóra unii gramatisti ai nostri nu de aceea vreu să ti deie si 'tie o activitate celu pucinu de diumetate cá in: leu, pentru cá 'ti dau nutretiu deplinu (negré'a) cumu in: lup**u** etc. cá consotilor tei?! Se póte cá unii gramatisti te audu de nu gemendu celu pucinu resuflandu, inse unii, de si nu suntu surdi, nu te audu nici de catu. Este dara diferintia intre **u** si **u** din fine.

II. Substantive de genu fem. sunt:

1. cele terminate in: **â** pr. mama, casa, bisericu, lumina, váca s. a. nenumerate; asia: sora, nora, mana; de si popularu se dice: scru mea, noru mea in locu de sor'a mea, nor'a mea.

2. in **e**, despre care terminatiune trebuie sciutu cá are **e** nainte sa consonanta, ori are **i** intregu, ori **i** immoiatu, ori este è greu accentuatu la asia substantive, unde se afla plecatu si in diftongul ea (care a aici nu este articlu) si ad.

e in fine avendu consonanta nainte sa, pr. muiere, caldare, fóme, sete s. a. multe;

e avendu nainte sa **i** intregu, pr. arie, trestie,

alvie, porcie, bucurie s. a. multe; dar multi gramatisti le punu si pe aceste in **â**: aria s. a. in favorea nrului plur. und dicu: arie in locu de: arii, ariele in locu de ariile,

e avendu nainte sa **i** immoiétu, cáre de unii nu se scrie, pr. odaie, ludaie, cheie, ríie, cetatiuie s. a. pucine. Aceste anca de unii se scriu in: **â**.

in **è**, **èa**, **éua** (**éoa**) **éla** pr. purcè, purcèa, purcèua, purcèla (purceala) s. a. nu prea multe.

Obs. Cele la I. in **u**, si cele la a II. in **e**, se distingu asia pentru aceea, cá nrul. plur. nu formeaza totu dupa o regula, pentru cá

u mutu se schimba in **i** semisonu, ori si mai pucinu de semisonu, pr. lup**u** lupi, an**u** ani, s. a.

u intregu se schimba in **i** intregu, pr. lotru lotri, socru socri, s. a.

u diumetate respunsu se face **i** diumetate respunsu, pr. leu, lei s. a. adeca si in nrul. sing. si in plur. findu totu diftongu propriu; acestu **i** se pronuncia ca **j** latinu.

u nerespunsu, ori mutu in dift. si trifotongu impropriu, in nrul plur. remane afara, pre cum pastori (sing. pastoriu), invetiatori, pui de gaina s. a. La audiu intr' aceste nu se distinge sing. de plur. si acesta de acela, ci numai intru scriere. — Vedeti dara ca este **u** mutu. — Ce cástigu avemu deaca dicemu cá avemu totu **u** semisonu si acolo unde elu este mutu, si ce perdemu deaca dicemu cá este si de feliul acesta, precumu si este? Lamurirea mai multu ajunge, decat o regula, pe care in tóta privinti'a nu ne putemu razemá.

La cele dela a II. in **e** terminate, **i** din plur. earasi nu este totu de o natura; pentru cá d. e. dela caldare plur. caldari, **i** este numai intru atata diumetatitu, in catu este in lupi, dela arie arii, **i** din fine e cá in: lei: in odaie adâi, **i** ca in lei. — Este distingere intre plur. arii (de 2 silabe) si arie (de 3 sil.) odâi si odaie; fiindcá scurtímea este anca de a se considerá; ear cele in: **é**, **èa**, **éua** (éoa) **éla** formeaza plur. dela form'a din urma, pr. purcele, margele, indrele, masele s. a.

Forme de substantive fem. in **â** pr. sacá, basmá, ocá, plur. sacále, basmale, ocále s. a. se intrebue numai cá remasitie de turci prin Principeate, si dóra si in Transilvania'a. N'avemu lipsa de ele.

III. Substantivele de genu mestecatu sunt

Totu asia terminate cá cele de genu barb. ad. in atatea feluri de **u**, pr. lemnu, fum**u**, pod**u**, s. a. prea multe; lucr**u**, modru, capestru s. a. pucine; riu, pèr**u**, potínteu, valeu (alveu) s. a. pucine; amnariu, calindariu (carindariu), cuptoriu, cui**u** (de lemnu, in Banatu cu dift. impr. cuniu), puroiu, gunoiu, s. a. pucine.

Numerul pluralu

a) la substantive de genu barb. in genere se termineaza in **i** semisonu, lupi, pastori, frati, popi, lei; la prea pucine in **i** intregu pr. socri, lotri s. a.;

b) la substantive de genu fem. este plur. la unele

in e, la altele in i semisonu (tocmai cá la cele barb.); ear la unele si in e si in i diumetatitu, pr. mama mame, lumina lumini, radecina radecine ori radecini, córdá córde si cordi; la doue in i intregu: pétra petri, luntre luntri, càci dela tabla este prostu disu tâbli, ci táble.

Totu cá de genu fem. in plur suntu si cele de genu mestecatu si se termineaza unele in e altele in i semisonu, ear altele in — r i semisonu, pr. lemnu leiane, amnariu amnare, coptoriu cuptore, valeu váleie, ori válaie, lucru lucruri, podu poduri, riu riuri, gimnasiu gimnasia, unii gimnasia, altii gimnasia, s. a. Deaca dicu gimnasia, am trei silabe, dar in gimnasia, ori gimnasia suntu cate patru silabe, ce este in contra insusirei limbei nóstre. In plur. cu articlu anca ar mai trece a se dice: gimnasiale, ori gimnasiale; pentru cá cu articlu din gimnasia i din urma semisonu anca se face intregu candu dicu gimnasiale, atunci dar asiu commutá numai pe i in e ori á, dar si atunci ar fi numai ceva arbitrariu. Totu asia ar fi pluralul si dela unele fem. in e de sub H. candu dicu cu articlu ariele in locu de: ariile, cheiele in locu de: cheile, ludáiele in locu de ludáile s. a. Zeu nu dicemu: multe arie suntu acolo, ci multe arii. Deaca unora le placu formele vechi intr' unele, de ce se abatu la de aceste dela vechitatea lor? si facu forme noue? ori deaca si aceste se afla a fi vechi, zeu suntu acuma ele obsolete.

Unii la multe adiective in ambe genurile formeaza plur. in i, unde lá cele fem. cu totu dreptul ar puté fi in e, ear in sing. in á pr. natiunala, natiunale, barb. natiunala natiunali, s. a. asia formeaza astadi dela pronumele: care fara distingere de genu in plur. totu cari, ad. vreu aici scurtime, ear la: arie (ariele), principie, principia, lungime. —

Dupa ce scimu ce litera este in capetu la substantivu ori adiectivu in nrul plur., avemu numai in genul fem. sà adaugamu articlu plur. Ie, sciindu-se, cá unde este i diumetatitu, acela se face intregu naintea articolului asia dela: muieri muierile s. a.

Dar in tóta intemplantia bine sà luamu seam'a cumu este nrul sing. si cumu este nrul plur., candu trebuie sà adaugamu articlu, asia dela: iepure cu articlu dicemu: iepurele, ear nu iepurile, càci nu dicemu: unu iepuri, ci iepure, nu dicemu natiunele, ci natiunile, pentru cá dela natiune pluralul este natiuni s. a.

De comunu se scie cá in limb'a rom. usioru trece e in i, si din contra i in e, de aceea se si facu atatea gresieli de aceste in vorbire si scriere; dar aceasta a fostu asia si la latini, precumu din documente vechi se

dovedesce, despre care e in i si i in e, si multe altele din limb'a lat. asemenata cu a nóstra, me voiu incercá la tempul seu a scrié.

(Vá urmá.)

Sciri scolastice.

Nasaudu, in Ianuariu 1862. Publiculu nostru va scí, ca aci s'au tienutu prelegeri pedagogice si sub fericitulu Marianu si sub bravulu si adevarátulu invetiatoriu si derectoru Moise Panga din anu in anu in tempu cate de 6 luni. — Prin staruint'a si conlucrarea Illustritatei Sale, Domn. episcopu Ioane Alessi s'au infiintiatu aci in anulu 1859 o preparandia si 'n urmatoriu anu s'a organizatu definitivu. Cursulu duréza 2 ani. — Numerulu candidatiloru din anulu trecutulu si conditiunile de primire in preparandia vedile in Amiculu scólei Nru 27 si 34 din 1861. — In estimpu se afla in anulu I-mu 49 si 'n alu II-lea anu 53 de preparandi. La prelegere se impartasiescu urmatorii invetiatori.

1. Invetiatoriu preparandiale Domnulu Basiliu Petri propune Gramatic'a, stilulu limbei romane si germane, Calculatiunea, Cititulu, Caligrafia si Metod'a obiectelor acestora, precum si Didactic'a, Pedagogi'a, Metod'a elementara, realiile: istori'a naturala si fisic'a. Pentru obiectele acestea din urma nu erá óre otarite in planulu tramisu dela reposatulu guvernulu; dar' vediunduse de o parte necesitatea acestoru obiecte pentru fia-care cetatianu, de alta parte esperianduse, ca candidatii vinu, d'intru acesti rami de scientie fórte puçinu pregatiti, si-au luat de scopu Domnulu Petri a le propune in óre anumite; cu totulu tiene Domnulu Petri pe septamana 22 de óre de invetiementu.

2. Reverendisimulu D. Vicariu Gregoriu Moisiu propune in 4 ore pe septamana religiunea si catechetic'a.

3. Domnulu preotu, Ioane Secuiu, instrúeze preparandii 6 óre pe septamana in cantulu besericescu si tipicu. Domni'a Sa e unu cooptoriu bunu pe note si unu violinistu mare.

4. Desemnulu, geometri'a, economi'a de'mpreuna cu metód'a loru, o propune subscrisulu in 3 óre pe septamana.

5. Domnulu adiunctu de invetiatoriu, Andreiu Morariu propune in 3 óre pe septamana istori'a si geografia.

Afara de acést'a mai frecuentéza candidatii ambeleloru ani 4 óre pe septamana feliturile clase ale scólei

normali, undu asculta la propunerea respectivilor invetiatori si aceea o notéza. — Candidatii anului alu II-lea tienuinca esercitii practice din feliuritele obiecte de invetiementu in clas'a a do'a a preparandiei, la carii se iau scolarii scólei normali. Invetiatoriulu preparandiale e de faciá, elu i supravighéza, si dupa ce lasa scolarii, 'si da judecat'a si notitiile sale despre propunerea candidatului propunend.

Candidatii suntu incuarterati pe la omeni onesti, purtarea loru morala, preste carea se póte privighea in Naseudu fórte lesne, paná acuma nu au datu ansa nece la o píra. Pe lângá tóte aru fi in interesulu lucrului de doritu, cá candidatii se locuésca sub unu acoperementu cá membrii unei familii(internatu), aici se aiba locu destulu de studiatu. Acést'a sar' potea in Naseudu lesne infintiá, daca saru casitig edeficulu, in care se afla inlocatu oficiolatu silvanalu — pentru preparandia.

Salariile si remuneratiunile pentru invetiatori: 1. Invetiatoriulu preparandiale Basiliu Petri are unu salariu anuale de 700 fi. m. a. 2. Reverendismulu Domnu vicariu catechetu o remuneratiune de 100. fi. 3. Invetiatoriulu de cantu si tipicu o remuneratiune de 400 fi. 4. Domnulu Andreiu Morariu 60 fi. 5. subscrisulu asemenea 60 fi. —

Acestea sume precum si stipendiile pentru preparandi s'au platitu d'in fondulu monturului, carele in-susi de Majestatea Sa s'au recunoscutu cá o proprietate nedesputavera a fostiloru granitieri din regimentulu alu II-lea de romani. —

Vediendu comisiunea diferiteloru fonduri, cumca dens'a nu e intrebata despre aceea, ca invoescese si densa la preparandia, ccrea nu-e numai pentru granitieri din alu II-lea regimentu, ci pentru ambele Diecese gr. cat., — in anulu trecutu a protestatu mai de multe ori in contr'a susticienrei preparandiei din fondulu mentionatu, carele s'a menitu de granitieri la desfiintiare spre altu scopu. La remonstratiunea comisiunei fonduriloru sosi dela 'naltulu Ministeriu de finantia prin 'nalta cancelari'a aulica a Transilvaniei in lun'a trecuta la oficiolatu districtualu una resolutiune cam in sensulu urmatoriu: Ca preparandi'a numai pana una alta s'au sustienutu din fondulu monturului, spesele cate sau purtatu pana aici se voru reintórce disului fondu. Tótu deodata e insarcinatu oficiolatu districtualu, cá se arele: ca de lipsa e se sustea preparandi'a acést'a si pe viitoriu, si de cumva e de lipsa, apoi din ce fondu se se doteze? Si dein ce fondu sese r'entórca fondului de monturu spesele pana acumu purtate? Credu ca in

clitulu oficiolatu districtualu si au si datu din partea sa parerea in privinti'a acést'a. —

Totu deodata inscintiezu pe onorat'a redactiune, ca la noi s'au introdusu asiá numitele conferintie invetiatoresci, numai nu sciu, ce voi'a lui Dzeu, ca nu prea priescu. *) —

C. A.

Materiale de instructiune.

Procedere metodică in propunerea partii sintactice a gramaticii in scólele primarie.

(Urmare din Nr. 1.)

„Curca esti diligente, aceea o sciu si eu“, care e aici propusatiunea secundaria? „Cumca esti diliginte.“ — Cum-mi veti dovedi, ca aceea e secundari'a? Prin aceea, ca singura nu are intielesulu deplinu, si determina mai d'aprópe pe primari'a. — Cum suna propusatiunea primaria? „Aceea o sciu si eu“. — In care topica sta aici primari'a? In cea inversa séu intórta — Se-mi demustrati ca aceea e prop. primaria? E intielegibila si de sine singura si nu hotaresce mai d'aprópe alta propusatiune. — Din cate alte propusatiuni se compune propusatiunea de mai susu? Din dóue. — In care locu sta aici primari'a? In loculu alu doile séu celu din urma. — In compusatur'a „se aduce mediculu, pentruca esti bolnavu,“ in care locu sta primari'a? In loculu primu (d'antáiu). — Si care propusatiune sta in-urma? Secundari'a. — Vedeti asiadara, ca primari'a, póte stá intr'o compusatura inainte, in sa ea póte stá si in-urma, si din contra, ca secundari'a póte stá la loculu primu si la loculu din urma. — Candu secundari'a precede pe primari'a se dice antecedenta, si primari'a se numesce atunci consecenta; éra daca secundari'a desparte membrele primariei, atunci ea se numesce incidenta.

*) Adica dupa cum vor cam fi si acele conferintie. Ele, e se „priésca,“ nu este destulu numai se fia, ci trebuescu bine intocmite si bine-conduse: atunci o mai buna institutiune pentru perfectionarea invetiatoriloru si pentru prosperarea scóleloru, nu este alt'a. Apoi ce conferintie de invetiatori aveti Dvóstra si de-candu? deórece noi pana acum nu vediuremu nici celu mai micu semnu de estinti'a loru. Care sunt lucrurile acelor'a? Vom impartasi dara in Nrii viitori unele rezultate ale conferintieloru invetiatoriloru de alte nationalitati, cum si vom elaborá unu articulu anume despre modulu intocmirei si conducerei astoru felii de conferintie, spre a invederá marea loru necesitate si folosire.

Red.

Se-mi spuneti care din propusatiunile următoare e primaria si care secundaria: Daca vei fi ascultatoriu (sec.), atunci invetiatoriu te iubeste (prim.). Éta omulu (prim.), alu carui copilu a muritu (sec.). Cá se vina tat'a asiá de curêndu (sec.), n'am crediutu (prim.) Cumca pecatulu ómeniloru e stricatiune (sec.), ne invétia propri'a esperintia (prim.). Copilulu róga pe invetiatoriu (prim.), cá se ierte fara-de-legea (sec.). Ti-s'a spusu, ca insoqirile rele strica moravurile bune. Parintii se intristéza, candu copii sunt neascultatori. Parintele nostru cunósce lipsele nóstre, mai nainte cá se-lu rugamu.

Care din aceste propusatiuni e primaria si care incidenta: Ddieu, care e fiinti'a cea mai perfecta, e atotputinte („Ddieu e atotputinte“ este primari'a, si „care e fiinti'a cea mai perfecta“ e incidentea séu intrerupus'a). Paserea, care o cumparasemu ieri, mi-a scapatu astadi. Omului, care a mintitu odata, nu i se mai crede.

Adaogeti la primariile următoare incidente.

Insemnare. Incidentele invetiatoriu se nu le dicteze, ci se faca pe scolari se le afá dela sine.

Bucurescii, capital'a Romaniei, e o cetate frumoása, Ros'a, care o vediusi in gradin'a nóstra, s'a vesiteditu. Vinarsulu, pe care multi ómeni lu-beu bucurosu, contiene acidu prusicu. Omulu, care iubeste pe Dumnedieu, iubeste si pe deaprópele. Copii, parintii caroru a muritu, se numescu orfani.

(Vá urmá.)

Unu nou modu de a face probele celoru patru lucrari aritmetice.

Mai de multe ori amu observatu, ca fórté puçini domni colegi au cunosciinti'a nu de multu aratatului modu nou, de a face probele la cele patru specii de calcule pr'in sumitie; si e fórté necesariu mai totu deaun'a dupace amu calculatu, se ne convingemu de bun'a lucrare a problemei; scimu in sa ca suntu probe, care ceru la lucrare-le — mai multu tempu de catu si calcululu singuru, asia, ca in proba se potu face mai multe erore de catu in calculu.

Mai e greumentu si aceea, ca prunculu, cá se póta calculá prob'a adunarii, e silitu se scia subtragerea; eara la a immultirei impartirea, ce la noulu modu nu se cere.

Speru dar' ca cu impartasirea acestui modu nou voi face amatiloru colegi, si pr'in ei scolariloru — bucuria, ca li se arata un'a cale mai drépta, mai usóra si mai scurta. —

»Amiculu scóleic«, cá amiculu nostru, sum convinsu, ca vá primí aceste síruri in colónele sale.*)

La acestu modu nou mai de capetenia e a scí d'in sume mari — de cifre — a face mici, ce fórté usioru merge, ca adunamu cifrele d'in numerii dati incependu dela unitati indereptu, séu dela milióne ori mii catra unitati; p. e. d'in 438917 avemu un'a suma mai mica 32, pentruca $7 + 1 + 9 + 8 + 3 + 4 = 32$, a carei cifre adunate intre sine — $3 + 2 = 5$ — dau sum'a cea mai mica 5, care o numimu: Sumitia.

Care dar' e Sumiti'a d'in 8,641.914? resp. 6; din 78,401.149 = 7; d'in 34.991 = 8; d'in 80.004 = 3. etc.

Se începemu cu:

Prob'a adunarii

Regula: Se cauta dela toti sumandii sumitiile, aceste le adunamu, — apoi sum'a capetata éراسi o deducemu in sumitia; déca acést'a e asemenea cu sumiti'a sumei mari — a problemei — atunci calcululu e bunu.

Esempu:

$$96.841 \text{ Sumiti'a } 28 = 10 = 1.$$

$$14.629 \quad \text{„} \quad 22 = 4.$$

$$394 \quad \text{„} \quad 16 = 7.$$

$$6482 \quad \text{„} \quad 20 = 2.$$

$$42 \quad \text{„} \quad = 6.$$

$$10.043 \quad \text{„} \quad = 8.$$

$$128.431 \text{ Sumiti'a } 19 = 10 = 1. \quad 28 = 10 = 1.$$

1 = 1; asia dar' sumiti'a sumei mari e asemenea sumitiei sumitiiloru: pr'in urmare calcululu e bunu.

Prob'a subtragerii

Regula: Se subtrage sumiti'a subtragéndului din sumiti'a minuendului, si déca acést'a e asemenea sumitiei remasitiei calcululu e bunu.

Aci se observédia, ca déca sumiti'a minuendului e mai mica de catu a subtragéndului, séu suntu asemenea un'a cu alt'a, atunci la cea dintaiu totu-de-un'a se aduna 9. si apoiu se subtrage.

1. Esempu: Prob'a:

$$4,088.914 \text{ Sumiti'a } 34 = 7$$

$$1,943.896 \quad \text{„} \quad 40 = 4$$

$$2,145,018 = 21 = 3. \text{ Rem. } 3.$$

$$3 = 3. \text{ calcululu e bunu.}$$

*) Le primesee cu bucurie, si vede din acelesi o staruintia laudabila in chiamarea de invetiatoriu a computadorului loru. Ne pare reu, ca asemenea invetiatoriu — demnu a fi promovatu la statiuni mai bune — n'a isbitutu a putea ocupá statiunea invetiatorésca din Lugosiu. Insa asia merge la noi!
R.

2. Exemplu: Prob'a

$$\begin{array}{r} 76,409.849 \text{ Sumit'a } 47 = 11 = 2 + 9 = 11. \\ 14,973.101 \quad \text{„} \quad 27 = \quad 9 \quad \quad \quad 9 \\ \hline 61,436.747 = 38 = 11 = 2. \text{ Rem.} \quad \quad \quad 2. \end{array}$$

2 = 2. Calcularea e buna.

3. Exemplu:

$$\begin{array}{r} 643 \text{ Sumit'a } 13 = 4 + 9 = 13 \\ 346 \quad \text{„} \quad 13 = 4 \quad \quad \quad 4 \\ \hline 297. = 18 = 9. \quad \text{Rem.} \quad 9. \end{array}$$

9 = 9. Calcululu e bunu.
Prob'a in multirei.

Regul'a: Se multiplica sumitiile ambiloru factori — a de inmultitului séu multiplicandului cu a inmultitorului séu multiplicatorului — ; produptulu loru 'lu deducemu in sumitia, care, déca e asemenea cu ceea a produptului — exemplului — , calcululu e bunu.

1. Exemplu: Prob'a:

$$\begin{array}{r} 69.583 \times 79 \text{ Mcand. } 31 = 4 \} 4 \times 7 = 28 = 10 = 1 \\ 626.247 \quad \text{Mcat. } 16 = 7 \} \\ 487.081 \quad \text{Prdupt. } 37 = 10 = 1. \\ \hline 5,497.057 \end{array}$$

1 = 1. Calcululu e bunu.

2. Exemplu: Prob'a:

$$\begin{array}{r} 34.694 \times 462 \\ 69.388 \quad \text{Mcand. } 26 = 8 \} 8 \times 3 = 24 = 6. \\ 208.164 \quad \text{Mcat. } 12 = 3 \} \\ 138.776 \quad \text{Produp. } 33 = 6. \\ \hline 16,028.628 \end{array}$$

6 = 6. Calcululu e bunu.

3. Exemplu: Prob'a:

$$\begin{array}{r} 46.793 \times 100 \quad \text{Mcand. } 29 = 11 = 2 \} 2 \times 1 = 2. \\ 4,679.300 \quad \text{Mcat. } = = 1 \} \\ \text{Produp. } 29 = 11 = 2. \end{array}$$

2 = 2. Calcululu e bunu.

Prob'a imparterei

Regul'a: Se multiplica sumiti'a cuotientului cu sumiti'a divisorului, adunamu la acestu produptu — daca este — sumiti'a remasitiei, si déca sumiti'a capelata e asemenea cu ceea a dividendului, calcululu e bunu.

1. Exemplu: Prob'a:

$$\begin{array}{r} 496.823 : 67 = 7.415 \quad 4 \times 8 = 32 + 9 = 41 = 5. \\ 278 \quad \quad \quad 13 \quad \quad \quad 17 \\ 102 \quad \quad \quad 4 \quad \quad \quad 8 \\ \hline 353 \\ \text{Remes. } 18 \\ 9 \end{array}$$

Sumiti'a divid. 32 = 5.

5 = 5. Calcululu e bunu.

2. Exemplu: Prob'a:

$$\begin{array}{r} 964.983 : 3.648 = 264 \quad 3 \times 3 = 9 + 3 = 12 = 3. \\ 23538 \quad \quad \quad 21 \quad \quad \quad 12 \\ \hline 16503 \quad \quad \quad 3 \quad \quad \quad 3 \quad \text{Sum. divid. } 39 = 12 = 3. \end{array}$$

Rem. 1911

$$\begin{array}{r} 12 \\ \hline 3. \end{array}$$

3 = 3. Calcululu e bunu.

3. Exemplu: Prob'a:

$$\begin{array}{r} 6,489.381 : 1000 = 6489 \\ \text{Rem. } 381 \quad \quad \quad 1 \quad \quad \quad 27 \quad 1 \times 9 = 9 + 3 = 12 = 3. \\ \quad \quad \quad 12 \quad \quad \quad 9 \quad \text{Sumiti'a div. } 39 = 12 = 3. \\ \quad \quad \quad 3. \end{array}$$

3 = 3. Calcululu e bunu.

Gavosdi'a, în 28. Decemvre 1861. v.

P. Chine'zu,
docinte comunalu.

Varietati.

Margaritare. Daca vrei a lasa copiiloru tei a-vere, invétiai a fi buni si serguitori: prin acést'a ei sunt avuti, si se facu pe sine insusi mai avuti.

S. Crisostomu.

— In sicriulu legii vechi se aflá lángha tablele legii mann'a si toiagulu lui Aronu. Si in sanctuariulu familiei cu cuventulu indreptarii trebuie se fia impreunata iubirea si disciplin'a.

— Parintii rei sunt ucigatori de sufletele copiiloru lor. Ei le-a datu viét'i'a cea scurta pamentésca, insa le rapescu apoi viét'i'a vecinica cerésca.

Numeri dela inceputulu anului curinte mai sunt; asiá abonare se mai pote face la „Amiculu Scólei“ fara de scadere, caci Nrii se voru tramite dela inceputu toti.

Respunsuri.

I. L. Vien'a. Domnulu de care intrebi este abonatu.

I. A. Pecica romana. Banii s'au primitu aici, insa totu ce ai cerutu ti s'au si tramisu de multu; ai bunatate, mai cérca la posta.